

TÜRK DÜNYASI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. Giriş

Dünyamız yaşadığımız çağda daha önce hiç tanık olunmayan etnik gelişmelere sahne olmaktadır. Zamanımızda; iletişim kolaylaşmış, eski sömürgecilik zihniyeti değişmiş, demokrasi ve bağımsızlık kavramları tüm sahalarda ön plana çıkmış, küreselleşme ve teknolojik gelişmeler baş döndürücü bir hıza erişmiştir. Bu gelişmeler, dünya halklarının da özgürlük ve etnik değerlerine sahip çıkmaları neticesini doğurmuştur. Tarihin kadim milletlerinden olan Türkler zamanımızda yaşanan söz konusu gelişmelere bağlı olarak kültür ve özgürlük mücadelelerine başlamışlardır. Türk halklarının büyük bir bölümünün 20. yüzyıla kadar esaret altında bulunması, uygulanan ağır asimilasyon tedbirleri, özellikle Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti tarafından Türk topluluklarının ağır zulüm, işkence ve zorunlu göçlere tabi tutulmaları gibi nedenlerle; Türk dünyasının uyanışı 1990'lı yıllara kadar mümkün olmamıştır.

Ancak, Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile Türk Halklarının birer birer bağımsızlıklarını kazanması, Türk Dünyasına mensup toplulukların yakınlaşmasına, başta kültür olmak üzere çeşitli alanlarda iş birliği ve entegrasyon çalışmalarının başlamasına vesile olmuştur. Bu çalışmalar halen devam etmektedir.

2. Türk Dünyasının Tanımı ve Türk Tarihine İlişkin Araştırmalar

Türk Dünyası; 20.yüzyıl sonu ve 21. yüzyılda yaşayan tüm Türk halkları için kullanılmaya başlanan coğrafi ve kültürel bir kavramdır. Bu coğrafyada; en batıda Kosova ve Karadağ, en doğuda ise Moğolistan yer almaktadır. Genel olarak Türk Dünyası Avrasya'ya özgü bir kavramdır. Bu coğrafyada; en batıda Kosova ve Karadağ, en doğuda ise Moğolistan yer almaktadır.

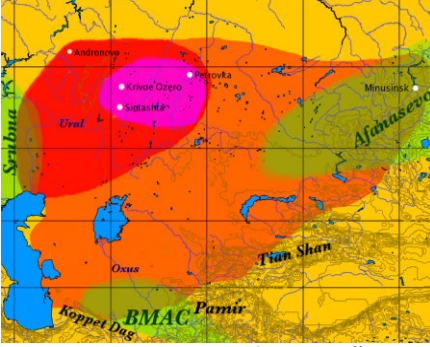
Genel olarak, Türk Dünyası Avrasya'ya özgü bir kavramdır. Tanım; tüm bağımsız, federal ve özerk Türk devletleri ile diğer Türk halkları ve akraba toplulukları kapsar.

Türk Tarihinin başlangıcı önceleri Büyük Hun İmparatorluğu'nun kuruluş tarihi (MÖ 220) olarak kabul edilirken arkeolojik ve tarihi araştırmaların derinleştirilmesi sonucu, bu tarih çok daha gerilere götürülmüştür.

MÖ 4000 ve öncesine tarihlenen Anav Kültürü Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat yakınlarında ortaya çıkmıştır. Bu kültürün incelenmesi neticesinde, tarım yapıldığı, çeşitli mutfak eşyalarının imal edildiği, ayrıca tahıl ambarları ve sulama kanallarının inşa edildiği anlaşılmıştır.

MÖ 3300-MÖ 1700 yılları arasında Baykal Gölü'nün batısındaki Abakan bölgesinde yaşatılan Afanasyevo kültüründe bulunan et iskeletleri ve koşum takımları, atın Türkler tarafından evcilleştirildiğinin kanıtı olmuştur.

Ayrıca, kurganlarda bulunan metal ev ve takı eşyaları ile bez parçaları madencilik ve dokumacılığın da bölge halkı tarafından bilindiğini göstermektedir.

Andronovo kültürü, MÖ 1700-MÖ 1200 yılları arasında Balkaş gölü ve Tanrı dağlarının çevresinde ortaya çıkmıştır. Bu kültür katmanı Afanasyevo'nun devamı niteliğindedir. Burada bulunan çeşitli savaş aletleri ve koşum takımları Türklerin atlı ve savaşçı bir millet olduğunun ispatıdır.

Yenisey Irmağı'nın bir kolu olan Karasuk Nehri'nin etrafındaki havzada oluşan ve MÖ 1200-MÖ 200 yılları arasına tarihlenen, Andronovo kültürünün devamı niteliğindeki Karasuk kültür katmanı, Orta Asya'daki çağdaşlarına nazaran en ileri seviyedeki kültür kabul edilmektedir. Burada ortaya çıkarılan buluntular; başta bakır, tunç, demir, altın ve gümüş olmak üzere, çeşitli madenlerin işlenmesinde oldukça ileri gidildiğini, atlı savaş arabalarının çok kullanıldığını ve halı, kilim vb. dokumacılığının da geliştiğini göstermektedir.

Bu bilimsel araştırmalara göre, Türk Tarihinin başlangıcı zamanımızdan 5.000 yıl öncesine kadar götürülebilmektedir. Anav, Afanasyevo, Andronovo ve Karasuk kültürlerindeki incelemeler neticesinde;

- Türk kültürünün dünyanın en büyük ve kadim kültürlerinden biri olduğu,
- Günümüzde genel kabul görmüş nazariyelerin aksine, göçebe bozkır kültürlerinin de zamanına göre oldukça gelişmiş seviyede olabileceği artık kabul edilmiştir.

Bilindiği gibi, MS 8. yüzyıla tarihlenen Orhun Abideleri yazılı Türk tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ancak, 1969 yılında Kazakistan'ın Almatı şehri yakınlarındaki Esik Kurganında bir İskit prensine ait olduğu saptanan altın elbise ile gümüş tabaklar ortaya çıkarılmıştır.

Bu gümüş tabaklardan birinin üzerinde bulunan ve runik harflerle yazılan ancak henüz kuşkulara yer bırakmayacak derecede çözülemeyen kısa metnin Türkçe olduğunun kanıtlanması yazılı Türk kültür ve medeniyet tarihinin düşünüldüğünden çok daha eskilere dayandığı tespit edilmiş olacaktır. Kurganda ele geçen buluntularda görülen gelişmiş maden işçiliği ve büyük sanat değerine sahip ince üslup, MÖ 4. yüzyıllarda Türklerin ulaştığı yüksek medeniyet seviyesini ortaya koyacaktır.

3. Genel Hatlarıyla Türk Dünyası

Türk Dünyasının günümüzdeki durumuna genel bir bakış, bu dünyanın siyasî, tarihî, kültürel ve ekonomik büyüklüğünü anlayabilmek açısından fayda sağlayacaktır. Burada tüm Türk Halkları ve akraba topluluklarını göstermek elbette mümkün değildir. Buradaki bilgilerden bazıları net ve kesin kabul edilmemelidirler. Zira, Türk topluluklarının yaşadığı bazı ülkelerde özellikle nüfus bilgileri ya verilmemekte ya da bu bölgelerde yoğun Rus ve Çin yerleşmeleri ile evlenmeler nedeniyle, bu halklara mensup olanlar da bazen yanlışlıkla Türk toplulukları içerisinde kabul edilmektedir.

Halen Dünya üzerinde bağımsızlığını kazanmış yedi Türk Devleti (Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) bulunmaktadır. Bu devletlerden Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) 1983 yılında bağımsızlığını ilan etmesine rağmen, bugüne kadar Türkiye Cumhuriyeti dışında, diğer devletlerce tanınmamıştır.

Günümüzde bağımsız Türk Devletlerinden ziyade federal ve özerk Türk Devletlerinin fazlalığı göze çarpmaktadır. Halen, çoğunlukla Rusya Federasyonu topraklarında bulunan toplam on iki federal/özerk cumhuriyet mevcuttur. Bunlar; Altay Özerk Cumhuriyeti, Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi (Moldova'da), Başkurdistan Federal Cumhuriyeti, Tuva Özerk Cumhuriyeti, Karakalpakistan Özerk Cumhuriyeti, Sincan Uygur Özerk Bölgesi (Çin Halk Cumhuriyeti), Tataristan Özerk Cumhuriyeti, Çuvaşistan Federal Cumhuriyeti, Dağıstan Özerk Cumhuriyeti, Yakutistan (Saha) Özerk Cumhuriyeti, Hakasya Özerk Cumhuriyeti ve Kırım Özerk Cumhuriyeti'dir (Rusya Federasyonu).

Yukarıda belirtilen bağımsız, federal ve özerk Türk Devletleri yanında, henüz bağımsızlığını kazanamamış veya küçük gruplar halinde yaşayan Türk Toplulukları da bulunmaktadır. Bunlar; Ahıska (Mesket), Nogay, Sarı Uygur (Salar/Yugur), Kırımçak, Karay, Kumuk, Karaçay-Malkar, Tobol (Baraba), Şor, Çulım, Kumandı, Suriye, Irak, İran, Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya, Romanya, Kosova ile Avrupa ve Amerika'nın çeşitli ülkelerinde yaşayan Türk topluluklarıdır.

Günümüzde dünyadaki Türk devlet ve topluluklarının toplam nüfusunun üç yüz milyon kişi civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu devlet ve toplulukların belli başlı olanlarına ilişkin özet bilgiler aşağıda sunulmuştur.

a. Bağımsız Türk Devletleri

Ülke	Kuruluş Tarihi	Nüfus	Başkent	Resmi Diller
Azerbaycan	1991	9.165.000	Bakü	Azeri Türkçesi
Kazakistan	1991	16.005.000	Astana	Kazak Türkçesi, Rusça
Kırgızistan	1991	5.482.000	Bişkek	Kırgız Türkçesi, Rusça
Özbekistan	1991	27.606.000	Taşkent	Özbek Türkçesi, Karakalpakça
Türkiye	1923	76.668.000	Ankara	Türkçe
Türkmenistan	1991	5.110.000	Aşgabat	Türkmençe
KKTC	1983	300.000	Lefkoşa	Türkçe

b. Özerk/Federal Türk Devletleri

Ülke	Nüfus	Başkent	Konuşulan Diller
Altay Özerk Cum.	80.000	Gorno-Altaysk	Altay Türkçesi, Rusça
Gagavuz Yeri Özerk Bölgesi	170.000	Komrat	Gagavuzca, Rusça, Romence
Başkurdistan Federal Cumhuriyeti	4.105.000	Ufa	Başkurt Türkçesi, Rusça
Tuva Özerk Cumhuriyeti	220.000	Kızıl	Tuva Türkçesi, Rusça

Son Sesler • Last Voices

Karakalpakistan Özerk Cum.	2.000.000	Nukus	Karakalpak ve Özbek Türkçeleri
Sincan Uygur Özerk Bölgesi	22.500.000	Urumçi	Uygur Türkçesi, Çince
Tataristan Özerk Cumhuriyeti	5.700.000	Kazan	Tatar Türkçesi, Rusça
Çuvaşistan Federal Cumhuriyeti	1.500.000	Şupaşkar	Çuvaş Türkçesi, Rusça
Dağıstan Özerk Cumhuriyeti.	3.000.000	Mahaçkale	Çeşitli Türk dilleri, Rusça
Yakutistan (Saha) Özerk Cum.	1.000.000	Yakutsk	Yakut Türkçesi, Rusça
Hakasya Özerk Cumhuriyeti	50.000	Abakan	Hakas Türkçesi, Rusça
Kırım Federal Cumhuriyeti	300.000	Akmescit	Kırım Tatarcası, Ukraince, Rusça

c. Diğer Türk Toplulukları

Bölge	Nüfus	Konuşulan Diller
Ahıska (Mesket) Türkleri	300.000	Azeri Türkçesi, Rusça
Nogay Türkleri	195.000	Nogay Türkçesi, Rusça
Salar Türkleri	90.000	Salar Türkçesi, Çince
Sarı Uygurlar (Yugur)	15.000	Sarı Uygurca, Çince
Kırımçak Türkleri	3.000	Kırımçak Türkçesi, Rusça
Karay Türkleri	2.200	Karay Türkçesi, Ukraynaca, Rusça
Kumuk Türkleri	500.000	Kumuk Türkçesi, Rusça
Karaçay-Malkar Türkleri	300.000	Karaçay Türkçesi, Rusça
Tobol (Baraba) Tatarları	30.000	Tobol Tatarcası Rusça
Şor Türkleri	17.000	Şor Türkçesi, Rusça
Çulım Türkleri	1.000	Çulım Tatarcası, Rusça
Kumandı Türkleri	3.000	Altayca (Kumandı Lehçesi), Rusça

Bölge	Nüfus	Konuşulan Diller
Suriye Türkleri	3.500.000	Türkçe, Arapça
Irak Türkleri	2.000.000	Türkçe, Arapça
İran Türkleri	25.000	Azeri Türkçesi, Türkmençe, Halaçça, Kaşgayca vd., Farsça
Bulgaristan Türkleri	600.000	Türkçe, Bulgarca
Yunanistan Türkleri	150.000	Türkçe, Yunanca
Romanya Türkleri	80.000	Türkçe, Romence
Makedonya Türkleri	200.000	Türkçe, Arnavutça, Makedonca
Kosova Türkleri	80.000	Türkçe, Arnavutça,

Avrupa'daki Diğer Türkler	3.500.000	Çeşitli Türk Dilleri
---------------------------	-----------	----------------------

4. Türk Dünyasının Güncel Sorunları

Yüzlerce yıl birbirinden ayrı düşürülmüş, çeşitli ülke ve kültürlerin hegemonyaları altına girmek zorunda bırakılmış Türk Dünyasının Yirminci yüzyılda başlayan uyanışının zamanımızda ivme ve dinamizm kazanması beklenirken, Türk devlet ve toplulukları başta ekonomik, kültürel ve siyasî sorunlar olmak üzere, büyük sıkıntılar yaşamaktadırlar.

Türk Dünyasını birbirine bağlayan en önemli unsurlar başta ortak dil ve tarih olmak üzere, edebiyat, müzik, folklor vd. kültürel bağlardır. Türk Halkları, yaşadıkları sayısız zulüm, asimilasyon ve dejenerasyon çabalarına karşın, dillerini asla unutmamışlar, günümüze kadar yaşatmayı başarmışlardır. Bu arada, yapılan tahakkümlerin neticesinde, Türk Dillerine kaçınılmaz olarak birçok yabancı kelime girmiş, ancak, Türkçe unutulmamış ve özgün yapısını koruyabilmiştir. Ancak, Türk Dilleri bölgesel olarak konuşulmaya devam edilirken, farklı Türk ülkelerinden gelen Türkler günümüzde Türkçe konuşarak anlaşamamaktadırlar. Bu farklı Türk dillerini için yüksel Arapça, Kur'an Arapçası gibi bir üst dilin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Oysa 13. yüzyılda yaşayan bir seyyahın belirttiğine göre, o çağda "Anadolu'dan yola çıkan bir Türk, Türkçe konuşarak, rahatlıkla Çin'e kadar gidebilirdi." Ancak Türk dilli toplulukların farklı siyasal sınırlarda yaşaması veya Rusya, İran, Çin gibi güçlerin egemenliği altında bulunması nedeniyle ortak bir anlaşma aracı geliştirememişlerdir.

Günümüzde Türk Dünyasının birbirine kenetlenmesi, tek yürek ve tek ruh haline gelebilmesi için ilk olarak yapılması gereken husus, kültürel sorunların çözülmesidir. Zira, Türk Halklarının çoğu halen kültürlerini buldukları bölgelerde yaşatırlarken tarih boyunca emperyalist güçlerin kültürlerinde yaptığı tahribatı onarma, gerçek ve özgün kültürlerini ortaya çıkarma konusunda kayda değer bir faaliyette bulunamamaktadırlar.

Türk Dünyasının kültürel sorunlarından belli başlı olanları şunlardır;

- Ortak kültür oluşumu konusunda ülkelerin irade, kurum ve organizasyon eksikliği,
- Ortak bir Türkçe kullanımı konusunda yaşanan sorunlar,
- Ortak bir alfabe kullanımı çalışmalarının hâlâ sonuçlandırılmaması,
- Karşılıklı öğrenci değişimi ve eğitim iş birliği uygulamalarının yeterli düzeyde olmaması,
- Ortak kültür projelerinin yetersiz düzeyde olması.

Kültür konusunda yaşanan sorunların çözülmesi, diğer sorunların çözümünde de anahtar rolü oynayacaktır. Ortak kültür oluşumu, doğal olarak, ortak siyasî ve ekonomik faaliyetlerin de gerçekleştirilmesine zemin hazırlayacak, bu faaliyetlerin dinamik ve itici gücü olacaktır.

Türk Dünyası'nın bulunduğu coğrafyalara bakıldığında çok büyük ekonomik potansiyelin bulunduğu görülmektedir. Ancak, bu potansiyel çeşitli nedenlerle kullanılamamakta ve ekonomik sıkıntılar hafifletilememektedir. Yaşanan ekonomik sıkıntılar aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir;

- Ekonomik entegrasyonu sağlayacak bir birliğin oluşturulamaması (Türk Ortak Pazarı gibi.),
- Türk Devletlerindeki hukukî altyapı eksiklikleri,
- Ekonomik alanlarda çalışacak vasıflı elemanların yetersiz oluşu.

Görüldüğü gibi, söz konusu sıkıntılar gerçekte çözülemeyecek sorunlar değildir. Ancak, devletler arasında dayanışma olmaması, karşılıklı güven eksikliği, Sovyetler Birliğinden ayrılan ülkelerin kendilerini hâlâ bu devlete bağlı imiş gibi hissetmeleri sorunların çözümündeki en önemli engelleri teşkil etmektedirler.

Günümüzde Türk Devletlerinin siyasî arenalardaki etkinliği, Sovyetler Birliğinin dağılması ve bu devlete bağlı olan Türk Devletlerinin bağımsızlığını kazanması neticesinde, eskisine nazaran artmıştır. Ancak, her Türk Devletinin siyasî meselelerde genellikle kendi başına hareket etmesi, yeterli diplomatik etkinliğin sağlanamaması ve istenen neticenin alınamamasına sebebiyet vermektedir. Ayrıca, Türk Dünyasının ortak siyasî sorunlarında [Ermeni Tehciri (Sözde Soykırım), Hocalı Katliamı, Kıbrıs Sorunu, Ahıska ve Kırım Türklerinin Sürgünü, Doğu Türkistan'nda (Sincan Uygur Özerk Bölgesi) yaşanan zulüm ve insan hakları ihlalleri gibi.] bazı Türk Devletlerinin duyarsız kalmaları ve yeterli siyasî destek vermemeleri de uluslararası platformlarda ilgili ülkenin elini zayıflatmaktadır. Bu konularda zamanımıza kadar oluşturulan ortak siyasî kurumlar yeterli ve etkin faaliyetlerde bulunamamışlardır. Ayrıca, bağımsız Türk Devletleri dışında kalan topluluklara da çeşitli konularda istedikleri destek ya sağlanamamakta, ya da her devletin kendi siyasî mülahazalarından kaynaklanan nedenlerle, verilmemektedir.

Türk Dünyasının başlıca siyasî sorunları şunlardır;

- Ortak siyasî kurumların etkinleştirilememesi,
- Akraba topluluklara yönelik siyasetin etkin olarak yürütülememesi,
- Türk Devletleri yönetimleri ve temsilcilikleri arasında aktif olarak iletişimin sağlanamaması,
- Bağımsız Türk Devletleri dışında, diğer devletlerde bulunan Türk Topluluklarına yeterli siyasî, ekonomik ve kültürel destek verilememesi,
- Uluslararası sorunlarda ortak hareket edilememesi.

5. Teşkil Edilen Ulusal ve Uluslararası Platform, Kurum ve Sivil Toplum Kuruluşları

Türk Dünyasının muhtelif sorunlarının çözümü veya karşılıklı bilgi aktarımı/fikir teatisinde bulunulması amacıyla, tespit edilen alanlarda çeşitli platform, kurum ve sivil toplum kuruluşları vücuda getirilmiştir. Bu kuruluşların önemli bir bölümü devlet birimlerince teşkil edilirken, bir bölümü de üniversiteler veya sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulmuştur.

Bu kuruluşlardan devlet eliyle teşkil edilenlerin başlıcaları şunlardır;

- T.C. Ekonomi Bakanlığı Türk Dünyası Çalışma Grubu
- Türk Dünyası Belediyeler Birliği
- Ege Üni. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü
- Üniversitelerin . Türk Dünyasına yönelik strateji geliştirme ve araştırma merkezleri,
- Türk İş Birliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA)
- Atatürk Araştırma Merkezi
- Kırgızistan - Türkiye Manas Üniversitesi
- Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi
- Türk Kültür Teşkilatı (TÜRKSOY)

Sivil toplum kuruluşları tarafından çok önceden veya yakın tarihlerde oluşturulan platform kurum ve kuruluşlardan bazıları ise aşağıda sıralanmıştır;

- Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı
- Balkanlar ve Türk Dünyası Vakfı
- Türk Dünyası Birlik Platformu
- Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
- Dünya Türk Gençleri Birliği

- Dünya Türk Forumu
- Uluslararası Türk Medyası Platformu,
- Türk Ocakları
- Rumeli Balkan Stratejik Araştırmalar Merkezi
- Aydınlar Ocağı
- Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi
- Türk Dünyası Öğrenci Birliği
- Dünya Genç Türk Yazarlar Birliği (Azerbaycan)
- Türk Dünyası İnsan Hakları Derneği
- Dünya Türkleri ve Akraba Toplulukları Hizmet Derneği
- Dünya Türk İşadamları Vakfı
- Dünya Türk İş Konseyi
- Türk Dünyası Mühendisler ve Mimarlar Birliği
- Türkçe Konuşan Ülkeler Dil Kurultayı

6. Türkiye Cumhuriyeti Tarafından İcra ve Organize Edilen Muhtelif Çalışmalar

Türkiye Cumhuriyeti tarafından Türk Dünyasına yönelik olarak 1990 Yılına kadar genellikle yurt içinde icra edilen faaliyetler, bu yıldan itibaren bağımsız Türk Devletlerinin kurulmasıyla ivme kazanmıştır. Bahse konu çalışmaların eşgüdüm içinde ve proje bazlı yürütülmesi maksadıyla önce gerekli kuruluşların oluşturulmasına başlanmış, bu arada devletlerarası ilişkilerin geliştirilmesi için yakın temaslar kurulmasına gayret edilmiştir. Ancak, ilişkilerde eşit statünün korunması ilkesine başlangıçta riayet edilmemiş, bu nedenle gereksiz sıkıntı ve gerginlikler yaşanmıştır.

Ülkemiz tarafından bu güne kadar icra ve organize edilen başlıca çalışmalar şunlardır;

- Türkiye Cumhuriyeti ile tüm bağımsız Türk Devletleri arasında 'Çerçeve, Askeri Eğitim ve İş Birliği, Savunma Sanayi İş Birliği, Ekonomik İş Birliği anlaşmaları ile protokoller' imzalanmıştır.
- 1992 Yılında Türk Dünyasındaki Ekonomik, kültürel ve sosyal faaliyetleri koordine etmek ve bu ülkelerle iş birliğini artırmak maksadıyla, 'Türk İş Birliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA)' kurulmuştur.
- Türkçe Konuşan Ülkeler arasında kültürel iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla, 1993 Yılında 'Türk Kültür Teşkilatı (TÜRKSÖY) kurulmuştur.
- 1993 Yılında başlatılan program kapsamında, Türkiye Üniversitelerine, Harp Okullarına, Askeri Liselere, Polis Akademisi ve Polis Kolejlere ile özel eğitim kurumlarına, verilen kontenjanlara göre, Türk Dünyasından öğrenci kabul edilmektedir.
- Türk Devletleri arasında bilimsel ve kültürel iş birliğini gerçekleştirmek, tüm Türk Ülkelerinde yaşanan yetişmiş, vasıflı eleman eksikliğini gidermek maksadıyla;

Bunların yanında;

- Türkiye ve Kazakistan Cumhuriyetleri arasından 1992 Yılında imzalanan anlaşma uyarınca, Kazakistan'ın Türkistan Şehri'nde 'Hoca Ahmet Yesevî Türk-Kazak Üniversitesi' teşkil edilmiştir.
- Türkiye ve Kırgız Cumhuriyetleri arasında 1995 Yılında imzalanan anlaşmaya istinaden, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te 'Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi' kurulmuştur.
- Türk Devletleri Ordularına mensup askeri personele Türk Silahlı Kuvvetleri askeri okulları ve birliklerinde eğitim ve kurslar verilmektedir.

- Türk Devletleri ordularına ve polis teşkilatlarına danışman ve eğitici personel desteği sağlanmaktadır.
- Özel sektörün girişimleri ile Türk Devletlerinde birçok ekonomik iş birliği adımı atılmış, inşaat, finans, enerji, perakendecilik vb. alanlarda ekonomik projeler hayata geçirilmiştir.

7. Kırım ve Doğu Türkistan

Türk Dünyasının günümüzde en fazla acı veren iki büyük sorunu Kırım ve Doğu Türkistan (Sincan Uygur Bölgesi)'da yaşanan trajedilerdir. Kırım Olayları Batı Dünyasının gözü önünde cereyan ettiğinden, daha çok ses getirmekte, medya ve iletişim imkânları sayesinde eşzamanlı olarak takip edilebilmektedir. Ancak, Doğu Türkistan'da yaşananlar, Çin'in kapalı ve baskıcı rejimi (medyaya ve bölgeye seyahat özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar, bölge halkına uygulanan ağır müeyyideler vb.) nedeniyle, Dünyada fazla bilinmemektedir. Dünyanın duyarsız kaldığı bu soruna Türk Dünyasının da kulaklarını tıkaması beklenemez.

a. Kırım Sorunu

Kırım Savaşı

1441 Yılında kurulan Kırım Hanlığı, 1242-1502 yılları arasında bölgede hüküm süren Altınordu (Altınorda) Devletinin devamı niteliğindedir. Zamanla komşu Türk Hanlıklarını ele geçirerek güçlenen Kırım Hanlığı, Bahçesaray'ı başkent yaparak, bölgenin önemli bir devleti haline gelmiştir. Hanlık Osmanlı Devletine, Fatih Sultan Mehmet zamanında, Gedik Ahmet Paşa'nın 1745 yılındaki Kırım Seferi ile katılmıştır.

Osmanlıların zayıflamasıyla, adım adım Kırım'ı ele geçiren Çarlık Rusyası, 1783 Yılında Kırım'ı işgal ederek, büyük bir katliama girişmiştir. Bu yıldan itibaren, Kırım'dan Türkiye'ye 1922 Yılına kadar sürecek olan büyük bir göç (yaklaşık 1.200.000 kişi) başlamıştır. Böylece Deli Petro'nun sıcak denizlere inme hayali gerçekleşmiş oluyordu. Göç eden Türklerin yerine, Ruslar yerleştirilerek, bölgenin Ruslaştırılması

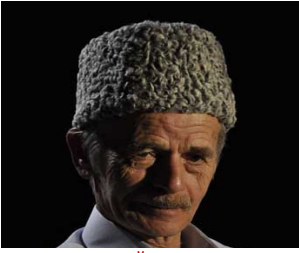

Tehcirdeki Kırım Türklerinden Yollarda Ölenler (1944)

çalışmalarına derhal başlanmıştır. Kırım'da kalmış olan son Türklerin de kökünü kazımak maksadıyla, yaklaşık 300.000 Kırım Türkü, zamanın Sovyet Devlet Başkanı Josef Stalin'in emriyle, Mayıs 1944 tarihinde Sibiryaya ve Orta Asya'ya (ağırlıklı olarak Özbekistan ve Kazakistan'a) insanlık dışı yöntemler ve yolculuklarla tehcire tabi tutulmuştur. Bu tehcirde birçok Kırım Türkü (yaklaşık 150.000 kişi) yollarda açlık, hastalık ve kötü muamele neticesinde can vermiştir.

Kırım 1954 Yılında özerk bir cumhuriyet statüsü ile Ukrayna Sovyet Cumhuriyetine bağlanmıştır. Tehcir edilen Kırım Türklerinin vatanlarına dönmelerine, 1991 Yılında, Büyük mücadele adamı Mustafa Abdülcemil Kırimoğlu(1943)'nun önderliğindeki çabalar neticesinde izin verilmiştir. Sovyetler Birliğinin 1991 Yılında dağılmasıyla, Kırım eskiden olduğu gibi Ukrayna Cumhuriyetinde kalmıştır. Ancak, Rusya'nın bölgeye hâkim olma hayalleri devam ediyordu. Zira, Kırım Akdeniz'e ve okyanuslara açılmanın anahtarıydı. Rusya Federasyonu, bu nedenle, Balaklava ve Sivastopol'da eskiden beri büyük bir donanma gücü bulunduruyordu.

M. A. KIRIMOĞLU,
(d. Sudak, 1943)

Rusya'ya aradığı fırsatı, bu yıl (2014) Ukrayna'da çıkan olaylar vermiştir. Ukrayna Halkının batı dünyası ile ilişkilerin geliştirilmesi ve Avrupa Birliği (AB)'ne girilmesi taleplerine karşın, iktidardaki Rusya yanlısı Yanukoviç AB ile ilişkileri askıya alarak, yüzünü Rusya'ya dönmüştür. Bunun üzerine, başkent Kiev'de Kasım 2014 tarihinde hükümet karşıtı gösteriler başlamış ve çatışmalarda bu güne kadar 25 kişi hayatını kaybetmiştir. Kırım'daki Rus ve Ukrayna kökenlilerin Rusya'ya bağlanma talepleri üzerine, Rus askeri güçleri 28 Şubat 2014 tarihinde Kırım Parlamentosu ve diğer kritik kurumları ele

geçirmiştir.

Kiev-Maidan'daki (Meydan) Olaylar
(Kasım 2013-Mart 2014)

Rusya'ya bağlanma konusunda halkoylaması yapılacağına bildirilmesi üzerine, 15 Mart 2014 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nde halkoylamasını gayrimeşru sayan bir karar tasarısı görüşülmüş, ancak Rusya Federasyonu'nca bu karar tasarısı veto edilmiştir. Sözde halkoylaması 16 Mart 2014 tarihinde yapılmıştır. Kırım Türkleri Ukrayna'dan ayrılmama yönünde girişimlerde bulunmuşlar ve bu halkoylamasını boykot ederek oy kullanmayacaklarını bildirmişlerdir. Bu girişimlere rağmen, halkın % 82'sinin oyları (Kırım nüfusunun % 58'i Rus, %24'ü Ukraynalı ve %12'si Kırım Türklerinden oluşmaktadır.)

ile Ukrayna'nın Rusya'ya bağlanması kabul edilmiştir. Batı Dünyası ve Türkiye bu halkoylamasını ve sonuçlarını kabul etmeyeceklerini, Rusya'ya karşı yaptırımlarda bulunacaklarını ilan etmişler, ancak, Rusya Federasyonu 21 Mart 2014 tarihinde Kırım'ın Rusya'ya ilhakına ilişkin anlaşmayı onaylamıştır. Konu halen dünya ve Türkiye gündemindeki sıcaklığını korumaktadır

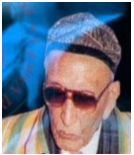
Türk Dili'nin büyük üstadı ve Türk uyanışının önderlerinden Gaspıralı İsmail Bey'i yetiştiren kadim Türk Yurdu Kırım'ın geleceği halen belirsizliğini korumaktadır.

b. Doğu Türkistan (Sincan Uygur Özerk Bölgesi) Sorunu

Doğu Türkistan
Cumhuriyeti Bayrağı

MS 742-840 Yılları arasında, bugünkü Moğolistan, Rusya, Kazakistan ve Çin topraklarında hüküm süren Uygur Kağanlığının bakiyesi olan Doğu Türkistan (Uygur) Türkleri halen Çin Halk Cumhuriyeti'nce 'Sincan Uygur Özerk Bölgesi' adı verilen bölgede yaşamaktadırlar. Çin Hükümeti tarafından 'Doğu Türkistan' ifadesinin kullanılması, ayrılıkçılık veya Pan-Türkizm olarak görüldüğünden, yasaklanmıştır. Bölge zaman zaman Çin hâkimiyetine girip

çıkış, hatta 1932 ve 1944 yıllarında kısa süreli 'Birinci ve İkinci Doğu Türkistan Cumhuriyetleri' kurulmuştur. Çin Ordusunun 1949 Yılında Doğu Türkistan'a girmesiyle, zamanımıza kadar sürecek Çin zulümleri başlamıştır. Doğu Türkistan Türkleri bu zulümlere karşı direnişe ve protestolara başlamışlar, ancak Çin her seferinde şiddetli bir şekilde bu direnişleri bastırılmıştır. Direnişlerin önderleri konumunda olan İsa Yusuf Alptekin (1901-1995) ve Mehmet Emin Buğra (1901-1965), 1949 Yılına kadar bölgede mücadelelerini sürdürmüş, Çin Ordusunun Doğu Türkistan'ı işgal etmesinin ardından, Hindistan yoluyla Türkiye'ye sığınmışlardır. Her iki önder de ölümlerine kadar, Doğu Türkistan'da yaşananları kurdukları dernek, çıkarılan dergiler ve kişisel görüşmeleriyle anlatmaya çalışmışlardır.

Çin'in baskıcı rejiminden kaçabilen Uygur Türkleri, 1949 Yılından itibaren, çeşitli ülkelere göç etmek zorunda kalmışlardır. Türkiye'ye ilk göç kafileleri 1953 Yılında gelmiştir.

Aralıklarla 1977 Yılına kadar devam eden göçler neticesinde, Türkiye'de yaşayan Doğu Türkistan (Uygur) Türklerinin nüfusu 30.000 kişiye yaklaşmıştır.

Doğu Türkistan'daki Olaylar
(Temmuz 2009)

Temmuz 2009 tarihinde Doğu Türkistan'ın başkenti Urumçi'de Uygurların öldürülmesini protesto etmek amacıyla yapılan gösteriler büyük etnik çatışmalara dönüşmüştür. Uygur Türklerinin protestolarına Çin güvenlik güçleri sert karşılık vermiş, adı konulmamış bir katliam yaşanmıştır. Çatışmalarda resmi rakamlara göre, 184 kişi hayatını kaybetmiş, 1680 kişi yaralanmıştır. Ancak, gerçek rakamlara göre ölü sayısının 1000'in üzerinde olduğu ifade edilmektedir. Çin'in Doğu

Türkistan'la ilgili her konuyu örtbas etmesi ve karartması politikası bu olaylarda da uygulanmış ve Dünya kamuoyundan gerçekler

Günümüzde Uygur Türklerinin sesini kadın aktivist Rabia Kadir (1947-Altay) duyurmaktadır. Bu kahraman Uygur kadını 2005 Yılında Dünya Uygur Kurultayı Başkanı seçilmiştir. Çin'in Doğu Türkistan politikasını her platformda ağır bir şekilde eleştiren ve Dünya kamuoyunun baskısı neticesinde hapisten çıkarılan Rabia Kadir, ABD'ye iltica etmiştir. Halen

Rabia Kadir
(1947-Altay)

Dünya kamuoyunda sıcak tutulmasına çalışmaktadır.

8.Sonuç ve Öneriler

Türk Dünyasının güncel sorunları bu yazıya sığdırılmayacak kadar çok ve çetrefilli bir haldedir. Bu sorunlardan sadece en güncel ve hassas olan iki tanesi örnek olarak yazıda verilmiştir. Ancak, Türk dünyası yaşanan sorunlara genellikle tepkisiz kalmakta veya dikkate alınmayacak ölçüde cılız tepkiler vermektedir.

Sonuç olarak;

- Türk Dünyasında; yaşanan bazı sorunlara rağmen, ekonomik, sosyal, kültürel, askeri ve siyasî iş birliğinin sağlanması çalışmaları gelişerek devam etmektedir.
- Bu çalışmalar, ABD, Rusya Federasyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti göz ardı edilerek sürdürülemez.
- Türk Dünyasının modern Dünyada hak ettiği yeri alması için Türkiye Cumhuriyeti önderlik etmelidir.
- Bu önderlik, dayatma ile değil, yardımsever ağabeylik rolü ile gerçekleştirilmelidir.
- Yeni bağımsızlığını kazanan Türk Devletlerinin siyasî, hukukî ve ekonomik altyapı ile yetişmiş insan gücü eksikliklerinin giderilmesi önem arz etmektedir. Halen büyük ve zengin yeraltı

kaynaklarına sahip bu ülkeler, belirtilen eksiklikler nedeniyle, arzulanan seviyeye gelememişlerdir.

Bu sorunların çözülmesi maksadıyla;

- Türk Devletleri yönetimlerinin öncelikle sorunların çözümüne ilişkin irade ortaya koymaları, sadece Türkiye’de değil, her ülkede gerekli siyasî ve ekonomik konular başta olmak üzere, gerekli kurum ve kuruluşların faaliyete geçirilmesi,
- Ortak alfabe ve Türkçe kullanımı çalışmalarına ivme kazandırılması, özellikle Kiril Alfabesi ve Rusçanın Türkçeye tahakkümünün azaltılması,
- Öğrenci değişimi programlarının artırılması ve bu programlara katılan öğrencilerin kendi ülkelerinde de istihdam edilmelerine öncelik verilmesi,
- Yeni ortak kültür projelerinin geliştirilmesi, bu konuda tüm yeni fikir ve girişimlere devletlerce yardımcı ve destek olunması,
- Türk Devletleri arasında ekonomik iş birliği ve entegrasyonu sağlayacak Türk Ortak Pazarı benzeri bir teşkilatın oluşturulması,
- Türk Devletlerindeki hukukî altyapı eksikliklerinin bir an önce giderilebilmesi için Türkiye Cumhuriyetinin daha fazla destek sağlaması,
- Ekonomik alanlarda çalışacak vasıflı elemanların yetiştirilmesine yönelik eğitim programlarının artırılması,
- Yapılacak çalışmaların kapsamına, sadece bağımsız Türk Devletleri değil, diğer akraba toplulukların da dâhil edilmesi, bu topluluklara da mümkün olduğu ölçüde imkân tanınması,
- Türk Devletleri ve akraba toplulukların yaşadığı ülkelerde bulunan yurt dışı temsilciliklerimizin sorunların çözümünde daha duyarlı ve aktif rol almalarının sağlanması,
- Çalışmalarda, ‘Türk Devletlerinin birleşmesi’ veya ‘Büyük Türk İmparatorluğunun yeniden kurulması’ gibi ütopyik ve uçuk hedefler yerine, her alanda entegre olmuş, gerektiğinde uluslararası muhtelif konularda tek bir devlet gibi hareket edebilen, karşılıklı güven ve iş birliğini esas alan (İngiliz Milletler Topluluğu-Commonwealth benzeri) bir yapının oluşturulmasının hedef alınması gerektiği düşünülmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk, daha 1933 yılında bugünleri görmüş ve Cumhuriyetimizin 10. yıldönümünde şunları söylemiştir;

"Bugün Sovyetler Birliği dostumuzdur; müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını kimse bu günden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya- Macaristan gibi parçalanabilir, ufulanabilir. Bugün elinde sınıksız tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak, yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lâzımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevî köprülerini sağlam tutarak. Dil bir köprüdür... İnanç bir köprüdür... Tarih bir köprüdür...Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimiz içinde bütünleşmeliyiz. Onların bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli..."

Türkiye Cumhuriyeti Mustafa Kemal Atatürk’ün 81 yıl önce gördüğü bu gerçeği görememiş ve Türk dünyasına sahip çıkmaya hazır olmamıştır. Türk cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazandıkları zaman, Türkiye bu devletlerin bağımsızlıklarını siyasî platformlarda hemen tanımış, ancak Büyük Atatürk’ün

belirttiği köprüler hemen kurulamamıştır. Artık kaybedilen zamanı telafi etmek için tüm proje ve programlarda hızlanmak, daha fazla bütünleşmek gereklidir.

Kaynakça

Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Türk Dünyası İncelemeleri Dergileri (tdae.ege.edu.tr)

EKER Süer, Çağdaş Türk Dili, Eylül 2009, (5. Baskı)

ERBİLEN Süheyla Üçışık, Türk Dünyası Coğrafyası Araştırma ve Konuları, Türk Dünyası Araştırmaları 2012, Sayı: 198

KAYMAZ Zeki, İsmail Bey Gasıralı'da Dilde Birlik Fikri, Ege Üniversitesi Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, İzmir 2005, Cilt: 5, Sayı:1, Sayfa: 75-78

KILIÇ Remzi, Türkiye ve Türk Cumhuriyetlerinde Eğitim ve Kültür Meseleleri, Kasım 2009 (nigde.edu.tr)

OKTAY Elif Yüksel, SSCB Döneminde Türk Cumhuriyetlerinde Uygulanan Dil Politikalarının Bağımsızlıktan Sonraki Etkileri ve Dile Yönelik Reformlar, Türk Dünyası Araştırmaları, 2008, Sayı: 172

ORTAYLI İlber, Kırım Sorunu, 09 Mart 2014 tarihli Milliyet Gazetesi

ÖZEY Ramazan, Türk Dünyasının Jeopolitik Önemi ve Başlıca Sorunları, T.C.TİKA, Avrasya Etütleri, Türk Dünyası Özel Sayısı, Ankara 2001, Sayı: 20

ŞEN Fatih, Çin'in Sincan-Doğu Türkistan Sorunu: Dünü, Bugünü, Geleceği, Ortadoğu Analiz, Temmuz-Ağustos 009, Cilt: 1, Sayı: 7-8

TAŞAĞIL Ahmet, Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Yarını, Ekim 2010 (ahmettasagil.wordpress.com/category/makaleler/)

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, Türk Dünyası Tarih Kültür Dergileri (Turan.org.tr)

Türk Dünyasının Güncel Sorunları ve Çözüm Yolları Çalıştayı, Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslar Arası Avrasya Strateji Dergisi, Sayı:1, Sayfa: 217-222

Türkiye ve Türk Dünyası, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, Harp Akademileri Basımevi, Mayıs 1997

YALÇINKAYA Alaettin, Kırım Türkleri ve Rusya, Avrasya İncelemeleri Merkezi, 17 Mart 2014 (www.avim.org.tr/analiz/tr)

YÜCE Çağrı Kürşat, Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Türk Dünyası için Önemi, Makale, 21.yüzyıl Dergisi, Ekim- Kasım- Aralık 2007

www.dilimiz.com/tarih/altinelbise.htm web sitesi

Günlük Gazeteler, Kasım 2013- Mart 2014

www.dergi.tehlikedekidiller.com
www.tehlikedekidiller.com